

Нетрадиційні письмові роботи з мови – один із засобів розвитку креативності старшокласників в умовах профільної освіти

Любов ДИМЧЕНКО,

*учитель української мови і літератури ліцею, спеціаліст вищої категорії,
вчитель-методист, відмінник освіти України*

У методичній літературі знаходимо чимало цікавих думок, цінних спостережень, корисних порад і рекомендацій щодо написання творчих робіт (Д.М. Кравчук, Т.Д. Ладиженська, Н.Л. Херсонська, Г.М. Литвиненко та ін.). Однак нині в науці немає єдиного підходу до написання творів, не з'ясовано психолого-педагогічні основи формування творчих здібностей учнів тощо. Для письмових робіт у середній школі характерна одноманітність, до того ж у розробленні їхньої системи у старших класах не враховано нових вимог у викладанні мови. Тому ми пропонуємо власну технологію написання нетрадиційних письмових робіт, що є однією з форм розвитку креативності старшокласників.

Крім знань і практичних умінь, учні в школі мають набути досвід творчої діяльності, яка здійснюється із залученням усіх психічних процесів і властивостей. Враховуючи це, ми можемо виділити окрему її ланку – учнівську авторську творчість на уроках мови. Для успішного керівництва розвитком творчих здібностей, авторських умінь і навичок учнів необхідно знати їх індивідуально-психологічні особливості. І цьому сприяють нетрадиційні творчі роботи. У чому полягає ця нетрадиційність і перевага порівняно із звичайними творами?

По-перше, цікава, актуальна і, головне, не абстрактна тематика. Вона орієнтована на вивчення особистості, максимально можливий розвиток її унікальних здібностей. Отже, такі творчі роботи допомагають не лише розвивати мовленнєві здібності та орфографічні навички, а й є діагностичним матеріалом, який можна враховувати у виховній роботі. По-друге, вони цінні для нових типів шкіл – ліцеїв, гімназій, коледжів, які шукають шляхи розвитку суб'єкта діяльності, тобто учня. По-третє, такі роботи полегшують адаптацію кожної дитини до навчання в нових умовах, адже більшість цих закладів набирає учнів після закінчення неповної середньої школи, а не з першого класу. По-четверте, тематику нетрадиційних творчих робіт, на нашу думку, доцільно використовувати і для розвитку комунікативних здібностей.

Як зазначають психологи О.М. Авраменко, О.О. Смирнов, М.С. Лукін, М.М. Шарданов та інші, для

розвитку особистості старшокласника характерними є свідоме сприйняття вимог, які висувають перед ним життя й суспільство, критичне ставлення до оточення, а також до самого себе.

Ця особливість вікового розвитку старшокласників дає змогу пропонувати їм різні види нетрадиційних творчих робіт. Їхню тематику, жанри, види (форми) розроблено з урахуванням Я-концепції особистості, визначено критерії оцінювання, досліджено спектр можливостей самовираження старшокласника через такі роботи; розроблено методичні рекомендації та алгоритм написання робіт певної теми, жанру, форми для підвищення мотивації, досягнення успіху в творчій діяльності; визначено відповідність мовного багатства твору внутрішньому світу учня.

Враховуючи базові виховні процеси, які сприяють становленню старшокласника як суб'єкта історії і культури, та компоненти особистісного досвіду, ми виділили тематичні модулі нетрадиційних творчих робіт: «Я і мій світ», «Я і сім'я», «Я і лицей», «Я і Україна», «Я і Всесвіт». При розробленні тематики кожного модуля ми орієнтувалися на досвід учнів, набуття якого вказує на розвиток особистості як громадянина, формування її моральних якостей. Тематику визначали за такими напрямками:

– аксіологічним (ціннісно-смісловим), що охоплює універсальні загальнолюдські цінності, які є предметом вибору, обговорення, переживання, практичної оцінки, «присвоюються»

свідомістю особистості; її ставлення до світу, людей, самої себе;

– культурологічним – різноманітні культурні середовища, в яких розгортається життєдіяльність особистості (академічна, оздоровча, дозвілля тощо); загальнокультурні надбання; цінності, традиції національної культури і діяльність щодо їх збереження, відродження, відтворення тощо;

– життєтворчим (подієвим) – події життя, способи їхньої організації;

– морально-етичним – накопичення досвіду переживання і проживання емоційно-насичених ситуацій гуманної, моральної поведінки;

– громадянським – виявлення громадянських почуттів, моделювання ситуацій, які розвивають досвід громадянської поведінки;

– особистісним – наповненість тематики творів ситуаціями відповідальності, вільного вибору, прийняття рішень, рефлексії своїх вчинків, поведінки, способів самооцінки і самокорекції, самоаналізу і самовиховання, проектування своєї поведінки, особистісного розвитку (див. Табл. 1).

Аналізуючи творчі роботи учнів із психологічного погляду (як продукт діяльності), ми отримали психологічні портрети старшокласників. Ці дані вчителі, вихователі і батьки змогли використати з метою корекції особистісних якостей учнів. Кожна

творча робота з нетрадиційної тематики – це думки і міркування, висвітлення потаємних куточків душі дитини. Іноді навіть дивно, що в кінці твору, порушуючи гармонію і втаємниченість образу «Я», стоїть оцінка за рівень виконання роботи як навчальної вправи.

Психологічний аналіз творчих робіт учнів дає можливість відстежити динаміку розвитку старшокласника як соціального суб'єкта, головні тенденції його поведінки, мотиви, пов'язані із задоволенням потреб у спілкуванні, взаємодії. І в кожній дитині система мотивів індивідуальна та неповторна.

Звичайно, обсяг статті не дає можливості повністю розкрити зміст системи роботи із старшокласниками щодо розвитку їх творчих здібностей, тому ми лише окреслили її загальні напрями, а саме питання стане предметом подальшого дослідження.

Література

1. *Богоявленская Д.Б.* Интеллектуальная активность как проблема творчества. – Ростов-на-Дону, 1983.
2. *Буркова Л.* Класифікація педагогічних інновацій – перший етап науково-педагогічної експертизи // Директор школи. – 2002. – №35.

Таблиця 1

Система роботи із старшокласниками щодо написання нетрадиційних письмових робіт

Напрямок	Тематичний модуль	Тематика творчих робіт	Жанри, форми	Години спілкування	Мета виховної роботи
Особистісний та життєтворчий	Я і мій світ	1. Моя візитна картка, або Будьмо знайомі	Твір-представлення	Моя візитна картка. Пошуки свого Я. Самовдосконалення – найвищий подвиг. (О. Реріх).	Формування в учнів уміння спілкуватися, стисло висловлювати свою думку, здійснювати спільну роботу; сприяти саморозвитку суспільно цінних якостей, допомагати учням самовизначитись, знайти своє місце в житті.
		2. Автобіографія	Твір-наслідування (майже за Остапом Вишнею).		
		3. Життя не усміхається мені... Чи зможу я йому усміхнутись?	Внутрішній діалог з долею		
		4. Світ моїх захоплень, або Стежка до мого серця	Твір-представлення		
		5. Мій образ через рослину чи тваринну символіку	Твір-опис		
		6. Мій життєвий принцип «Око за око, зуб за зуб» чи «Вдарили по лівій щоці – підставляю праву», бо...	Твір-роздум		
		7. Мамо, прости, або Діалог із совістю	Твір-сповідь		
		8. Моє життєве кредо	Твір-відкриття		
		9. У світлі рампи, або Театр у моєму житті	Твір-роздум		
		10. Жива вода моєї душі	Твір-притча		

Життєтворчий, морально-етичний	Я і сім'я	1. Мій родовід	Нарис	Мій родовід. Батьки і діти (конфліктні ситуації: як їх вирішити?).	Виховання глибокого почуття любові до своїх батьків, рідних і близьких, почуття вдячності за їхню турботу, гордості за свій рід. Сприяти взаєморозумінню між членами родини.
		2. Мої батьки – мій ідеал?	Твір-ствердження або твір-заперечення		
		3. Батьки і діти	Твір-спостереження		
		4. Моя мама (тато)	Твір-опис		
		5. Бабусяна колискова	Твір-спогад		
		6. Обереги моєї матусі	Твір-притча або казка		
		7. Ідеальна сім'я...	Твір (власний варіант)		
Морально-етичний, життєтворчий, громадянський	Я і ліцей	1. Ми – це не безліч стандартних «Я», а безліч всесвітів різних, або Наш клас моїми очима	Твір-нарис	Ліцей, в якому я навчаюся. Наш клас – наша домівка, а ми – одна сім'я. Навчання – це моя робота. Стався до інших так, як хочеш, щоб ставилися до тебе.	Виховання в учнів потреби самовдосконалення на ґрунті знань традицій ліцею, його історії; виховання свідомої дисципліни, дбайливого ставлення до державного і власного майна. Виховання позитивних рис характеру, норм поведінки в колективі: поваги до старших, взаємодопомоги, гідності, благородства в різних життєвих ситуаціях.
		2. Ліцей у моєму сприйнятті	Змалювання через художній образ		
		3. Будні та свята ліцейського життя	Твір-етюд		
		4. Урок, який мені запам'ятався	Твір-захоплення		
		5. Учитель XXI століття	Твір-прогноз		
		6. Ідеальний ліцеїст – який він?	Твір-проспект		
		7. Мій новий ліцейський друг	Твір-представлення (через символ чи художню деталь)		
Громадянський, культурологічний, життєтворчий	Я і Україна	1. Народна культура... Чи потрібна вона нам, людям XXI століття?	Твір-міркування	Моя Україна десятиріччя як вільна, я з нею пов'язую долю свою. Моя земля – земля моїх батьків. Мова моя калинова. Проблема самовизначення української молоді в сучасному суспільстві.	Виховання патріотизму, почуття національної гідності, любові до рідного краю, поваги до культурно-національних, духовних цінностей народу, виховання цілісної особистості з почуттям відповідальності, честі та гідності щодо своєї держави, народу, рідної мови.
		2. Звичаєві норми і закони в сучасній Україні	Твір-міркування		
		3. Історична пам'ять... Чи потрібна вона?	Твір-притча		
		4. Доля моєї країни в новому тисячолітті	Твір-прогноз		
		5. Свобода – це гармонія прав і обов'язків	Твір-ствердження чи заперечення		
		6. Я – президент. З чого б я почав свої дії...	Твір-роздум		
		7. Мій ідеал політика України	Політичний портрет		
		8. Мова мого народу – свята	Твір-молитва		

Аксіологічний, культурологічний, життєтворчий	Я і Всесвіт	1. Життя... Яке воно?	Змалювання через кольорову гаму чи асоціації	Висловлювання думок щодо боротьби з наркоманією та СНІДом; здорові звички – здоровий спосіб життя. Конкурс плакатів на екологічну тему: «Бережи планету!».	Викликати в учнів негативне ставлення до наркоманії, пропагувати здоровий спосіб життя, підтримувати кращі традиції народу, прищеплювати загальнолюдські моральні цінності; формувати екологічну культуру особистості (залучати ліцеїстів до активної природоохоронної діяльності, формувати світогляд).
		2. Перехрестя доріг... Перехрестя серцець	Твір-образок		
		3. Я через десять-двадцять років	Твір-прогноз		
		4. Віртуальний світ країни майбутнього	Твір-проект		
		5. Краса і потворність	Твір-роздум		
		6. Ситий спокій... Який він?	Твір-роздум		
		7. Компроміс і зрада	Мої думки про межу між цими поняттями		
		8. Совість людини – спосіб її життя	Твір-доказ, твір-спростування		
		9. Обов'язки і права, їх взаємодія у моєму житті	Твір-роздум		
		10. Гречність і холуйство у моєму розумінні	Твір-есе		
		11. Толерантність і підлабузництво... Як я їх розрізняю	Твір із сентенцією		
		12. Жертовність і приниження	Твір – філософський роздум		
		13. Конформізм і бунтарство... Що мені ближче до душі?	Твір – філософський роздум		

3. *Вайнтруб М.* Нове в розвиваючому навчанні // Шлях освіти. – 1999. – №2.
4. *Вернер И.Я.* Проблемное обучение. – М., 1974.
5. *Вишнякова Н.Ф.* Креативная психопедагогика: Монография. – Ч.1. – Минск, 1995.
6. *Исследование* проблем психологии творчества. – М., 1983.
7. *Лук А.Н.* Психология творчества. – М., 1978.

Анотації

У статті запропоновано тематику нетрадиційних письмових робіт, їхні жанри, види, розроблені на основі «Я-концепції» розвитку особистості, та систему роботи над ними.

В статтю пропонуються теми нетрадиційних письмових робіт, їх жанри та форми, розроблені на основі «Я-концепції»

розвитку особистості, та система роботи над ними.

In this article subjects of untraditional written works, its genres, forms on the ground of «I'm-conception» person's developing and work system with it are proposed.

Ключові слова

Креативне мислення, нетрадиційні письмові роботи, профільна освіта, «Я-концепція», особистість, тематичні модулі.

Креативное мышление, нетрадиционные письменные работы, профильное образование, «Я-концепция», личность, тематические модули.

Creative thinking, untraditional written works, profile education, «I'm conception», personality, thematic modules.